

Anders Hagström

8 mars och kampen för socialismen

De flesta människor har ingen aning om att initiativet till den internationella kvinnodagen 8 mars togs av den tidiga socialistiska kvinnorörelsen som ett led i kampen för förbättra arbetarkvinnornas villkor i kampen för socialism. Ett initiativ som med andra ord inte har ett dugg gemensamt med någon slags feminism som skyggar för att ta ställning i klara klass- och politiska termer.

Beslutet om att organisera en internationell kvinnodag togs på initiativ av Clara Zetkin vid en internationell socialistisk kvinnokonferens i Köpenhamn 1910. Den beslöt att det i alla länder där den socialistiska rörelsens fanns företrädare skulle det hållas en årlig manifestation kring kravet på kvinnlig rösträtt som ett led i kampen för socialismen!

Som ledande taleskvinna för de socialistiska kvinnorna i Tyskland valdes Clara Zetkin 1895 in i den tyska socialdemokratins ledning. Under drygt ett kvartssekel kom fjortondagarstidningen Die Gleichheit (Jämlikheten) att utgöra hennes politiska plattform.

Clara var övertygad om att bara socialismen kunde leda till fullständig social och politisk jämlikhet. Redan vid den kongress som 1889 förenade tidens socialistiska arbetarrörelse i Andra Internationalen förklarade hon i ett tal som blev riktningsgivande, att det inte räckte med att erövra politiska rättigheter som likhet inför lagen och allmän rösträtt för att möjliggöra social frigörelse:

”Kvinnans liksom hela mänsklighetens emancipation kommer uteslutande att bero på arbetets frigörelse från kapitalet. Endast i det socialistiska samhället kommer kvinnorna liksom arbetarna i full besittning av sina rättigheter.”

Med detta som ledstjärna var hon under hela sitt liv en hård kritiker av den borgerliga kvinnorörelsen som föga förvånande förkastade perspektivet på socialism och istället förespråkade politiska och sociala reformer av det bestående kapitalistiska samhället - utan att gå så långt som att vilja avskaffa den kapitalistiska exploateringen av arbetarklassens kvinnor och män och det klassamhälle vars institutioner är själva förutsättningen för exploateringen.

Återerövra 8 mars

Inspirationen till att föreslå 8 mars kom från USA, där socialistiska kvinnor arrangerat kvinnodags-demonstrationer under en rad år. Med början 1911 genomfördes kvinnodagsmanifestationer i en rad länder fram till första världskrigets utbrott 1914. Året före krigsutbrottet bestämdes att manifestationen som dittills hållits på olika dagar skulle hållas den 8 mars.

I likhet med de aktioner som inspirerat Clara Zetkin att föreslå en internationell kvinnodag fördes även andra krav som riktade sig mot låga löner, usla arbetsvillkor och diskriminering fram i de manifestationer som blev följden av beslutet.

Den mest berömda kvinnodagsmanifestationen ägde rum under brinnande världskrig. Den 8 mars 1917 (eller 23 februari enligt den almanacka som gällde då) gick Petrograds arbetarkvinnor ut på gatorna bakom krav på bröd och fred och inledde den revolt som inom loppet av bara några dagar skulle störta det urgamla ryska kejsardömet. Det var början på den politiska process som skulle kulminera med Oktoberrevolutionen senare samma år.

I Sovjetunionen gjorde 8 mars till en officiell helgdag. Föga förvånande ställde sig också Kommunistiska Internationalen bakom organiserandet av en internationell kvinnodag i kampens tecken den 8 mars. I dess led återfanns Clara Zetkin, som efter att tvingats bort från redaktörskapet från Die Gleichheit på grund av sitt krigsmotstånd, kom att bli en av grundarna av det tyska kommunistpartiet och en av ledarna för det kommunistiska kvinnoarbetet.

Sovjetunionens och den kommunistiska rörelsens urartning ledde till att intresset för 8 mars minskade och dagen förvandlades till en ganska pliktskyldig tillställning. I Sovjetunionen kom 8 mars att förvandlas till en politiskt harmlös dag då män förväntades köpa blommor till sina hustrur och servera frukost på sängen.

Intresset för 8 mars fick dock förnyad kraft genom den andra vågens feminism som tog sin början från 60-talets slut. Men avsaknaden av en revolutionär masströmning av samma typ som Kommunistiska internationalen under sina första år, gjorde det möjligt för feminismens moderata krafter att ge 8 mars en officiell ställning som symbol för kampen för kvinnors rättigheter – tömd på sin ursprungliga radikala socialistiska innebörd. På FN:s första internationella kvinno-konferens i Mexico City 1975 föreslogs att 8 mars skulle bli en FN-sanktionerad internationell kvinnodag. Två år senare antog också FN 1977 en resolution som uppmanade medlemsstaterna att arrangera en FN-dag för kvinnors rättigheter och internationell fred.

Det säger sig självt att en viktig målsättning för en kämpande arbetarrörelse kommer och kan bara vara att försöka återerövra innebörden i det ursprungliga initiativet: att göra 8 mars till en internationell kampdag för den överväldigande majoriteten av kvinnors behov och intressen: arbetande kvinnor. Det är bara på det sättet man kan bryta den likgiltighet som många, kvinnor och män, visar inför 8 mars och lett till att deltagarna i de olika manifestationerna brukar uppgå till några hundratal eller tusental istället för de hundratusentals som borde fylla gatorna världen över bakom brännande krav.